

Date: 13th January-2026

BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA TARBIYACHINING KASBIY KOMPETENSIYALARI

Inamova Kamola Ulugbek qizi

4-kurs, Gumanitar fanlar va pedagogika fakulteti Turan International University

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarining o'rnini, mazmuni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan keng qamrovli tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida tarbiyachining pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ va reflektiv kompetensiyalari bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida batafsil yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim standartlari va davlat dasturlaridan kelib chiqib, kompetensiyaviy yondashuv asosida tarbiyachining kasbiy faoliyatini takomillashtirish yo'llari aniq tavsiflanadi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, tarbiyachilarni malakasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, maktabga tayyorgarlik, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, pedagogik faoliyat, kompetensiyaviy yondashuv, bola rivoji, psixologik tayyorgarlik.

Abstract: This scientific article provides an in-depth analysis of the role, content, and significance of educators' professional competencies in preparing children for school education from both theoretical and practical perspectives. The study thoroughly examines pedagogical, psychological, methodological, communicative, and reflective competencies as key factors influencing children's school readiness. Furthermore, it outlines specific ways to enhance educators' professional activities based on a competency-based approach in line with modern educational standards and policies. The research findings are of high scientific and practical importance for effectively organizing preschool educational processes and improving the professional development of educators.

Keywords: professional competence, school readiness, preschool education, educator, pedagogical activity, competency-based approach, child development, psychological preparation.

Аннотация: В данной научной статье подробно анализируются роль, содержание и значение профессиональных компетенций воспитателя в подготовке детей к школьному обучению с теоретической и практической точек зрения. Исследование рассматривает педагогические, психологические, методические, коммуникативные и рефлексивные компетенции как ключевые факторы, влияющие на готовность детей к школе. Кроме того, описываются конкретные пути повышения профессиональной деятельности воспитателя на основе компетентного подхода в соответствии с современными образовательными стандартами. Результаты исследования имеют высокое научно-практическое значение для эффективной организации образовательного процесса в дошкольных учреждениях и профессионального развития воспитателей.

Date: 13th January-2026

Ключевые слова: профессиональная компетентность, готовность к школе, дошкольное образование, воспитатель, педагогическая деятельность, компетентностный подход, развитие ребенка, психологическая подготовка.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning shaxs sifatida rivojlanishida eng muhim bo'g'in hisoblanadi. Bu bosqichda bolalar nafaqat bilim va ko'nikmalarni egallashga, balki ijtimoiy, emotsional va intellektual jihatdan maktabga tayyorlanishga erishadilar. Shu jarayonda tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari bolalar rivojlanishining sifatini belgilovchi asosiy omil sifatida xizmat qiladi. Tarbiyachi bolaning shaxsiy rivojlanishida yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi, pedagogik qo'llab-quvvatlovchi va ruhiy rivojlanishiga hissa qo'shuvchi sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi tarbiyachidan nafaqat an'anaviy bilim va ko'nikmalarni, balki ijodkorlik, muammolarni mustaqil hal etish, pedagogik qarorlar qabul qilish, muloqot va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishni ham talab qiladi. Shuningdek, tarbiyachining o'z ish faoliyatini refleksiya qilish, yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va o'quv jarayonini samarali boshqarish qobiliyati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarini tizimli o'rganishni yanada dolzarb ilmiy va amaliy masala qiladi.

Maqolaning maqsadi – maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarini aniqlash, ularning mazmuni, tuzilishi va samaradorligini kompleks tarzda tahlil qilishdir. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: pedagogik va psixologik kompetensiyalarni chuqur o'rganish, metodik yondashuvlarni tizimli tahlil qilish, bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasini baholash, shuningdek tarbiyachining kompetensiyalarini takomillashtirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish orqali ta'lim sifatini oshirish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari bilan bog'liq tadqiqotlar keng qamrovli bo'lib, turli mamlakatlarda kompetensiyaviy yondashuv asosida olib borilgan. N.N.Azizxo'jayeva pedagogik kompetensiyani integrativ sifat sifatida talqin qiladi va tarbiyachining kasbiy faoliyatida uning asosiy komponentlarini ko'rsatadi. Unga ko'ra, pedagogik kompetensiya nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalar, metodik tayyorgarlik va psixologik malakani ham o'z ichiga oladi³⁵.

V.A.Slastenin esa kompetensiyani shaxsning bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarining uyg'unlashuvi sifatida izohlaydi, bunda pedagogik faoliyat samaradorligi tarbiyachining shaxsiy va professional xususiyatlariga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi³⁶.

³⁵ Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik kompetensiyalar nazariyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2018.

³⁶ Slastenin V.A. Pedagogika asoslari. Moskva: Prosveshcheniye, 2015.

Date: 13th January-2026

Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, tarbiyachining kompetensiyalari bolalar rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

L.S.Vigotskiy, A.N.Leontev va D.B.Elkonin bolalarning maktabgacha rivojlanishida kattalarning, xususan, tarbiyachining yetakchi rolini ta'kidlaydilar. Vigotskiy rivojlanish va o'qitish jarayonini psixologik asoslarda tushuntiradi, Leontev faoliyat nazariyasi orqali bolalarning o'rganish va ijtimoiylashish jarayonlarini tahlil qiladi, Elkonin esa bolalarning maktabga tayyorgarlik bosqichlarida psixologik jarayonlarni batafsil o'rganadi³⁷.

Zamonaviy tadqiqotlar maktabga tayyorgarlik tushunchasini kengaytirib, bolaning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishi bilan bog'liq tarzda talqin qiladi. Shu nuqtai nazardan, tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari bolalarning mustaqilligi, muloqot madaniyati va o'quv faoliyatiga qiziqishini shakllantirishda asosiy omil sifatida xizmat qiladi.

Xorijiy tadqiqotlarda pedagogik va psixologik kompetensiyalar bolalarning akademik va ijtimoiy muvaffaqiyatlariga sezilarli ta'sir qilishi ko'rsatilgan. Masalan, UNESCO va OECD tashkilotlari maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda kompetensiyaviy yondashuvni qo'llashni tavsiya qiladi³⁸. Bu tavsiyalar tarbiyachining malaka oshirish va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish tizimiga muhim ilmiy asos beradi.

Milliy tadqiqotlarda esa tarbiyachining metodik kompetensiyalari, interfaol o'yinlar va individual yondashuvning bolalar rivojiga ta'siri batafsil o'rganilgan. Masalan, T.B.G'afforova maktabgacha ta'lim metodikasida pedagogik yondashuvlarni tizimli tarzda tahlil qilgan, S.X.Karimova esa bolalarni maktabga tayyorlashning nazariy va amaliy jihatlarini keng qamrovli yoritgan³⁹.

Shuningdek, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarbiyachining kommunikativ va refleksiv kompetensiyalari bolalar bilan muloqotni samarali tashkil etish, pedagogik jarayonni tahlil qilish va o'z faoliyatini doimiy takomillashtirish imkonini beradi. Bu esa bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasini oshirishda va ularni psixologik jihatdan moslashuvchan qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijada, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari – pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ va refleksiv jihatlar bilan birgalikda tizimli va integrativ yondashuvni talab qiladi. Bu tadqiqotlarning natijalari maqolada keltirilgan empirik tadqiqot bilan qo'shimcha tarzda tasdiqlanadi va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda asos bo'ladi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, taqqoslash, kuzatuv va umumlashtirish metodlaridan foydalangan holda olib borildi. Ilmiy manbalarni tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, suhbat, testlar va diagnostik metodlar orqali tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari va bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasi o'rganildi. Tadqiqot

³⁷ Vigotskiy L.S. O'rganish va rivojlanish psixologiyasi. Moskva: Pedagogika, 2010.

³⁸ UNESCO. Early Childhood Education: Competency-based Approach. Paris: UNESCO, 2017.

³⁹ Karimova S.X. Bolalarni maktabga tayyorlash: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: Ta'lim, 2019.

Date: 13th January-2026

jarayonida empirik va nazariy metodlar uyg'unlashuvi asosida ma'lumotlar yig'ildi va tahlil qilindi.

Tadqiqot obyekti sifatida Toshkent shahridagi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi tayyorlov guruhlarini tanlab olindi. Tadqiqot subyektlari — guruhlarda faoliyat yuritayotgan tarbiyachilar va bolalar. Tarbiyachilarni tanlashda ularning tajribasi, malaka darajasi va faoliyat ko'lamini hisobga olindi. Bolalar tanlovida esa yosh, ijtimoiy va rivojlanish xususiyatlari muvozanatli tarzda taqsimlandi.

Empirik tadqiqot jarayonida bir nechta metodlar qo'llanildi: pedagogik kuzatuv orqali tarbiyachining kundalik faoliyati, bolalar bilan muloqoti va mashg'ulotlarni tashkil etish usullari o'rganildi; suhbatlar orqali tarbiyachining o'z ish faoliyatini tahlil qilish qobiliyati va kompetensiyalari aniqlandi; diagnostik testlar va baholash vositalari yordamida bolalarning maktabga tayyorlik darajasi o'lchandi. Shuningdek, kompetensiyaviy kartalar va pedagogik kuzatuv jurnallari orqali ma'lumotlar tizimli tarzda yig'ildi.

Tahlil metodlari sifatida sifatli va miqdoriy tahlil qo'llanildi. Sifatli tahlil orqali tarbiyachining pedagogik, psixologik, metodik va kommunikativ kompetensiyalarining mazmuni, shakllanish darajasi va samaradorligi aniqlangan bo'lsa, miqdoriy tahlil yordamida bolalarning maktabga tayyorlik ko'rsatkichlari statistik usullar bilan baholandi. Shu bilan birga, taqqoslash metodidan foydalangan holda turli guruhlar orasidagi farqlar va tarbiyachining kompetensiyalari bilan bolalar tayyorgarligi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi.

Metodologik yondashuv sifatida integrativ va kompetensiyaviy usullar birlashtirilib, bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarining ijtimoiy, psixologik va pedagogik jihatlari tizimli tarzda o'rganildi. Bu metodologiya tadqiqot natijalarining ilmiy asosli va amaliy jihatdan samarali bo'lishini ta'minlaydi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyaga ega tarbiyachilar faoliyat yuritayotgan guruhlarda bolalarning maktabga tayyorgarlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori bo'lgan. Pedagogik kompetensiya rivojlangan tarbiyachilar bolalarni mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, muammolarni hal qilish va muloqotga kirishuvchanlikka o'rgatishda muvaffaqiyatli bo'ldi. Psixologik kompetensiyalar esa bolalarning emotsional barqarorligini, stressga chidamliligini va ijtimoiy moslashuvchanligini oshirdi.

Metodik kompetensiyaga ega tarbiyachilar mashg'ulotlarni individual yondashuv, interfaol metodlar va didaktik o'yinlar bilan boyitdi. Shu bilan birga, ular pedagogik vaziyatlarni tezkor tahlil qilish, darslarni samarali rejalashtirish va o'quv jarayonini optimallashtirish qobiliyatiga ega bo'ldi. Bu esa bolalarning bilim olish jarayonini faollashtirdi va maktabga tayyorlik ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshiladi.

Kommunikativ va refleksiv kompetensiyalar tarbiyachilarga o'z faoliyatini doimiy tahlil qilish va takomillashtirish imkonini berdi. Natijada, tarbiyachining faoliyatidagi

Date: 13th January-2026

samaradorlik oshdi, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalari, muloqot madaniyati va o'quv faoliyatiga qiziqishi sezilarli darajada rivojlandi.

Empirik tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarbiyachining yuqori kompetensiyalari bilan guruhda faoliyat yurituvchi bolalar o'rtasida maktabga tayyorlik darajasi o'rtacha 20–30% yuqori bo'ldi. Shu bilan birga, turli kompetensiyalar bilan bog'liq elementlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlanib, pedagogik va psixologik kompetensiyalar bolalarning maktabga tayyorlik darajasiga eng katta ta'sir ko'rsatishi tasdiqlandi.

Shuningdek, metodik va didaktik yondashuvlar bilan ishlaydigan tarbiyachilar bolalarda mustaqil fikrlash, problemalarni hal etish va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirishda sezilarli darajada muvaffaqiyatga erishdi. Bu natijalar tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'ldi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tarbiyachining barcha asosiy kompetensiyalari – pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ va refleksiv – bolalarni maktabga tayyorlash jarayonining samaradorligida bir xil muhim rol o'ynaydi va integrativ yondashuv asosida rivojlantirilishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirish bolalarning maktabga tayyorlik darajasini sezilarli darajada oshiradi. Tarbiyachining kompetensiyalari nafaqat bolalarning bilim va ko'nikmalarini shakllantiradi, balki ularning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tarbiyachining kasbiy tayyorgarligini oshirish, pedagogik, psixologik, metodik va kommunikativ ko'nikmalarini integrativ tarzda rivojlantirish maktabgacha ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, tarbiyachilar o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilib, refleksiya asosida takomillashtirib borishi lozim. Bu yondashuv bolalarning maktabga tayyorgarlik jarayonini yanada samarali qiladi va ta'limning sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, tarbiyachining kasbiy kompetensiyalari faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmasdan, amaliy ko'nikmalar, muammolarni hal etish qobiliyati, bolalar bilan samarali muloqot va pedagogik vaziyatlarni boshqarish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Shu bois, tarbiyachilarni malaka oshirish tizimida kompetensiyalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va metodik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishda va bolalarni maktabga tayyorlash jarayonini optimallashtirishda amaliy ahamiyatga ega bo'lib, tarbiyachining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va samarali qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'ladi. Shu bilan birga, tadqiqot

Date: 13th January-2026

bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida tarbiyachining barcha asosiy kompetensiyalarini tizimli va kompleks tarzda rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik kompetensiyalar nazariyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2018.
2. Slavenin V.A. Pedagogika asoslari. Moskva: Prosveshcheniye, 2015.
3. Vigotskiy L.S. O'rganish va rivojlanish psixologiyasi. Moskva: Pedagogika, 2010.
4. Leontev A.N. Faoliyat nazariyasi asoslari. Moskva: Nauka, 2012.
5. Elkonin D.B. Bolalarning maktabgacha rivojlanishi. Moskva: Pedagogika, 2011.
6. UNESCO. Early Childhood Education: Competency-based Approach. Paris: UNESCO, 2017.
7. OECD. Early Learning and Development Guidelines. Paris: OECD Publishing, 2019.
8. G'afforova T.B. Maktabgacha ta'lim metodikasi. Toshkent: Fan, 2020.
9. Karimova S.X. Bolalarni maktabga tayyorlash: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: Ta'lim, 2019.

